

УДК 316.34

DOI <https://doi.org/10.32782/2312-1815/2025-22-36>

Алла Сіленко

ORCID: 0000-0001-9420-0019

ЦИФРОВА НЕРІВНІСТЬ У ПОЛІТИКО-ПРАВОВОМУ ВИМІРІ

В статті розглядається цифрова нерівність у політико-правовому вимірі як один із ключових викликів сучасної демократизації та державного управління, оскільки вона безпосередньо впливає на реальну можливість громадян здійснювати свої політичні права та брати участь у врядуванні.

Аргументовано, що нерівномірність доступу до інформаційно-комунікаційних технологій формує асиметрію політичних можливостей, відтворює соціальні розриви та стає чинником політичної маргіналізації окремих груп населення. У цих умовах цифрова нерівність перестає бути лише технічною або соціально-економічною проблемою і набуває статусу системного політичного ризику, що впливає на легітимність державних інститутів, якість демократичних процесів та рівень національної безпеки.

Обґрунтовано, що подолання цифрової нерівності потребує комплексної, цілеспрямованої політики, яка поєднує розвиток цифрової інфраструктури, формування цифрових компетентностей, інклюзивність державних сервісів і посилення демократичних інститутів.

Ключові слова: цифровізація, цифрова нерівність, цифровий розрив, цифрова нерівність в політико-правовому вимірі, міжнародна цифрова політика.

Вступ. Актуальність дослідження цифрової нерівності в політико-правовому вимірі зумовлена трансформацією сучасних форм політичної взаємодії, у яких доступ до цифрових технологій стає ключовою передумовою реалізації конституційних прав і свобод громадян. У контексті стрімкої цифровізації державного управління, поширення електронної демократії та розширення інструментів онлайн-участі саме рівень доступу до ІКТ і здатність ними користуватися дедалі більше визначають можливості громадян впливати на політичні процеси, брати участь у врядуванні та здійснювати контроль над владою. Таким чином, цифрова нерівність виходить за межі соціально-економічного явища і перетворюється на суттєвий політико-правовий виклик.

По-перше, нерівність у доступі до цифрових ресурсів формує асиметрію у здійсненні політичних прав. Особи, які мають стабільний інтернет-доступ і володіють цифровими навичками, отримують ширші можливості для участі у виборчих процедурах, петиційних платформах, консультаціях із органами влади та механізмах електронної демократії. Натомість громадяни з обмеженим доступом до цифрових інструментів фактично позбавляються рівних можливостей реалізовувати політичні права, гарантовані Конституцією України, що призводить до політичної маргіналізації окремих соціальних груп.

По-друге, цифрова нерівність створює додаткові ризики для ефективності функціонування державних інститутів. У ситуації, коли держава активно впроваджує електронні послуги та цифрові механізми комунікації, а значна частина населення не може ними користуватися, виникає дисбаланс між державою та громадянами. Це породжує дефіцит довіри до інституцій влади, знижує їхню легітимність і поглиблює регіональні та соціальні відмінності у доступі до публічних послуг.

По-третє, цифрова нерівність формує уразливості у сфері інформаційної та національної безпеки. Громадяни з недостатніми цифровими компетентностями є більш схильними до

© А. Сіленко, 2025

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

дезінформації, політичних маніпуляцій і впливу ворожих інформаційних операцій, що безпосередньо впливає на якість політичних рішень, громадську думку та стабільність політичної системи.

По-четверте, цифрова нерівність має стратегічне значення в умовах відновлення та модернізації України. Цифрова трансформація держави є ключовим інструментом підвищення ефективності управління, але нерівний доступ до цифрових сервісів може посилити регіональні диспропорції, обмежити громадян у можливостях брати участь у формуванні державної політики та знизити рівень соціальної згуртованості.

Отже, дослідження цифрової нерівності в політико-правовому вимірі є надзвичайно актуальним, оскільки дозволяє виявити механізми, що обмежують реальну політичну участь громадян, впливають на легітимність влади та якість демократії. Розуміння масштабів і структурних чинників цифрового розриву є необхідною умовою формування ефективної державної політики, спрямованої на забезпечення політичних прав, підвищення інклюзивності демократичних процесів і зміцнення стійкості політичної системи України в умовах глибокої цифрової трансформації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання цифрової нерівності в Україні досліджують Г. Чмерук, В. Краліч, Г. Січкаренко, А. Зленко, Т. Стоян, Т. Кучера, Н. Євтушенко та ін. Правові аспекти цифрової нерівності аналізують О. Вінник, О. Шаповалова, І. Давидова, В. Токарева та ін. Соціальні наслідки цифрової нерівності в українському суспільстві в контексті глобалізації вивчають І. Саволайнен, Л. Філіпенко, О. Колєватов та ін. Особливості цифрової освіти аналізують Р. Іваницький, О. Ковальчук, С. Попіна та ін. Технологіям соціальної роботи з літніми людьми, спрямованим на подолання цифрових розривів і протидії цифровій нерівності присвячені праці Т. Семигіної, А. Каркача та ін.

Методи дослідження. В основу дослідження покладено системний підхід, який дав змогу розглядати цифрову нерівність як взаємопов'язану систему структурних факторів, що формують політичну участь, державне управління та політичну стабільність у цифровому середовищі. Інституційний аналіз був використаний для вивчення того, як цифрова нерівність впливає на функціонування політичних інститутів, їхню легітимність, доступ громадян до процедур електронної демократії та інструментів політичної участі. Контент-аналіз дозволив розглянути міжнародні документи (Окінавська хартія, документи WSIS, резолюції ООН, програми ЮНЕСКО та ОБСЄ), що визначають глобальні стандарти цифрової інклюзії й політичної рівності в цифровому середовищі.

Метою дослідження є розгляд цифрової нерівності в політико-правовому вимірі, що дозволяє виявити механізми, які обмежують реальну політичну участь громадян, впливають на легітимність влади та якість демократії.

Результати й обговорення. Інформаційна революція не лише відкриває нові можливості, але й водночас посилює розрив між тими, хто успішно адаптувався до нових умов, і тими, хто через історичні, економічні чи соціокультурні обмеження не може стати повноцінним учасником інформаційного суспільства. Саме ця зростаюча асиметрія й має назву «цифровий розрив» або «цифрова нерівність». Активне використання цього терміну розпочалося після оприлюднення Міністерством торгівлі США звіту «Falling Through the Net» 1999 року, де вперше було системно окреслено масштаби цифрової нерівності.

Породження цього нового типу соціальної стратифікації стало результатом нерівномірності розвитку та впровадження інформаційно-комунікаційних технологій, що проявляється у фрагментарності та дискретності цього процесу. Сутність цифрової нерівності полягає в асиметричному доступі різних соціальних груп, інституцій і держав до інформаційного середовища, сформованого внаслідок глобальної інформатизації. Темпи розвитку цифрових технологій настільки високі, що навіть за наявності інфраструктури різниця в цифрових

можливостях між окремими суспільними групами наростає експоненційно, поглиблюючи соціально-економічні дисбаланси та формуючи нові ризики для міжнародної стабільності й сталого розвитку. Отже, ті суб'єкти, які здатні не лише отримати доступ до цифрових ресурсів, а й ефективно інтегрувати їх у власний розвиток, отримують суттєву конкурентну перевагу над тими, хто позбавлений такої можливості.

Ключовою причиною такого поглиблення цифрового розриву є стихійність і недостатній рівень політичного регулювання технологічних трансформацій, унаслідок чого цифровізація відбувається нерівномірно, епізодично та часто без урахування довгострокових наслідків для суспільства, держави та міжнародної системи.

Цифрова нерівність проявляється як на глобальному рівні, між розвиненими країнами та державами, що розвиваються, так й у внутрішньому вимірі кожної окремої країни, зокрема, в монополізації доступу до інформації, яка закономірно трансформується в монополізацію соціальних переваг.

Хоча на початковому етапі проблема цифрової нерівності вважалася переважно внутрішнім питанням Сполучених Штатів, із часом вона набула статусу глобального виклику.

Гарантування доступу до мережі Інтернет є одним з важливих питань в міжнародно-правовому дискурсі та відображене в низці документів ООН і спеціалізованих міжнародних організацій, зокрема ЮНЕСКО, ОБСЄ та інших інституцій, які формують глобальні стандарти у сфері прав людини та інформаційної безпеки. У цих актах доступ до сучасних цифрових технологій розглядається як необхідна умова забезпечення рівності прав і свобод, а також як фундаментальний елемент реалізації принципу недискримінації в інформаційному суспільстві. Особливе значення має Декларація тисячоліття ООН 2000 року, у якій наголошується на обов'язку держав вживати комплексних заходів для забезпечення того, щоб кожна особа мала можливість користуватися перевагами новітніх технологій, насамперед інформаційно-комунікаційних. Цей міжнародно-правовий орієнтир фактично закріплює принцип цифрової інклюзії як складову реалізації прав людини та визначає відповідальність держав за створення умов, необхідних для повноцінної участі громадян у глобальному цифровому середовищі [2, с. 70].

Але справжнє міжнародне визнання важливості цієї проблематики відбулося після прийняття Окінавської хартії глобального інформаційного суспільства у 2000 році. Відповідно до положень Хартії, була ініційована діяльність міжнародної експертної групи Digital Opportunity Task Force, яка у 2001 році на зустрічі в Генуї представила комплексний план дій щодо зменшення цифрової нерівності на глобальному рівні [9, с. 53].

Хартія стала одним із перших програмних міжнародних документів, що визначили стратегічні орієнтири переходу до інформаційного суспільства у політичному вимірі. У цьому документі цифровізація розглядається не лише як технологічний тренд, а як фундаментальний чинник глобального розвитку, здатний змінювати структури влади, механізми демократії та характер взаємодії між державами, бізнесом і громадянами.

Хартія окреслює подолання цифрового розриву, як внутрішнього, так і міждержавного, як ключову політичну проблему світового порядку. Доступ кожної людини до інформаційних і комунікаційних мереж визначається не просто соціальною потребою, а базовою умовою рівноправної участі у глобальному політичному процесі. Країни, що підписали документ, взяли на себе зобов'язання формувати та впроваджувати комплексні стратегії, спрямовані на мінімізацію цифрової нерівності, мобілізацію знань, ресурсів і політичної волі задля інтеграції всіх громадян у нові інформаційні реальності, створювати сприятливі ринкові і регуляторні умови для розбудови комунікаційної інфраструктури, розширення доступу до інформаційних ресурсів через публічні інституції та забезпечення інклюзивності цифрових політик – із пріоритетною увагою до соціально вразливих груп, людей з інвалідністю та осіб старшого віку [7].

Особливу увагу Хартія звертає на необхідність постійної взаємодії урядів із громадянським суспільством, наголошуючи на тому, що ефективна цифрова трансформація можлива лише за умов відкритості, соціальної чутливості та адаптивності інституцій до високих темпів технологічних змін.

Документ наголошує й на необхідності розвитку «людського капіталу цифрової епохи». Країни-члени зобов'язалися створити умови, за яких усі громадяни матимуть можливість здобути компетентності, необхідні для повноцінного функціонування в інформаційному суспільстві. Ідеться про модернізацію освітніх закладів, забезпечення їх сучасною технікою, інтеграцію ІТ-компетентних педагогічних кадрів, а також підтримку безперервної освіти, насамперед для тих соціальних груп, які традиційно мають обмежений доступ до ресурсів розвитку. Окремо підкреслюється важливість підтримки малого й середнього бізнесу та самозайнятих осіб, для яких цифрові платформи можуть стати інструментом економічної мобільності та розширення політичної участі.

Таким чином, ухвалення Окінавської хартії стало відправною точкою міжнародного політичного консенсусу щодо цифровізації як комплексного соціально-політичного процесу, що потребує координованих дій, інституційної модернізації та тривалих інвестицій у людський розвиток. Хартія задала рамку, у межах якої цифрова політика стала не лише сферою технічного регулювання, а й важливим елементом формування глобальної демократії інформаційного століття [7].

Згодом для консолідації міжнародних зусиль у сфері подолання глобальної цифрової нерівності була створена міжнародна комісія Digital Opportunity Task Force (DOT Force). Її діяльність була спрямована на вироблення ефективних механізмів зменшення дисбалансів між країнами у доступі до інформації та знань, а також на формування політичних рішень, здатних забезпечити більш рівноправну інтеграцію держав у глобальний інформаційний простір. Водночас Організація Об'єднаних Націй ухвалила рішення про заснування спеціального фонду підтримки країн, що розвиваються, з метою фінансування їхніх процесів цифрової модернізації та впровадження сучасних інформаційних технологій.

Подальший етап інституціоналізації глобального цифрового порядку стався 10–12 грудня 2003 року, коли в Женеві, під егідою Генеральної Асамблеї ООН і патронатом Генерального секретаря Кофі Аннана, за сприяння Міжнародного телекомунікаційного союзу, відбулася перша стадія Всесвітнього саміту з питань інформаційного суспільства (WSIS). У саміті взяли участь понад 13 тисяч делегатів зі 130 країн світу, що підкреслило його глобальне політичне значення.

Стратегічною метою цього історичного форуму стало ухвалення двох програмних документів, які визначили архітектуру міжнародної цифрової політики. А саме, Декларації принципів, що окреслює засадничі цінності й принципи розбудови інформаційного суспільства, зокрема рівноправність доступу, інклюзивність, безпеку та повагу до прав людини в цифровому середовищі, та Плану дій, який формулює конкретні цілі з визначеними часовими горизонтами, спрямовані на реалізацію моделі відкритого, доступного для всіх і соціально справедливого інформаційного суспільства [4].

Ці рішення заклали фундамент для міжнародної координації цифрової політики та стали поворотним моментом у формуванні глобальної цифрової архітектоники, спрямованої на забезпечення рівного доступу до знань і технологій у XXI столітті.

В умовах стрімкої цифрової трансформації очевидним стає те, що технологічне відставання України у сфері інформаційних технологій істотно впливає на ефективність функціонування політичних інститутів та якість державного управління. Залежність органів державної влади від імпортного обладнання й програмного забезпечення не лише створює ризики несанкціонованого доступу до оброблюваної інформації, але й формує структурну вразливість держави, посилюючи її технологічну та політичну залежність від зовнішніх акторів.

У цьому контексті політичний розвиток України здійснюється під впливом комплексних загроз, які поєднують як зовнішні, так і внутрішні чинники: від проблем територіальної цілісності до порушень у системах соціально-економічних та комунікаційних зв'язків. Цифровізація актуалізує необхідність адекватного реагування на інформаційні загрози, що охоплюють технологічний вимір (слабкість транспортно-комунікаційної інфраструктури, нерівний доступ до цифрових сервісів, обмеженість інформаційних можливостей для окремих груп населення) та соціально-політичний вимір (нестабільність інституційної архітектури держави, дефіцит демократичного контролю, конфліктність політичної еліти, масштабні маніпуляції у медіапросторі).

Додаткову небезпеку становить діяльність технічної розвідки іноземних держав і приватних структур, які використовують вразливості цифрового середовища для отримання конфіденційних даних, завдаючи прямої чи опосередкованої шкоди національним інтересам. За таких умов інформаційний простір стає стратегічним ресурсом держави, а рівень його захищеності – визначальним фактором стабільності політичної системи.

Цифрова нерівність порушує принцип фактичної рівності, коли певні групи громадян, попри формально гарантовану рівність, опиняються в менш вигідному становищі через нерівний доступ до цифрових ресурсів. У сучасних умовах доступ до інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) стає критичним для реалізації конституційних прав – від участі в управлінні державою до користування адміністративними послугами.

Так, дані за 2023-2024 роки свідчать про суттєвий розрив між окремими соціально-демографічними групами: якщо понад 70% молоді активно користуються цифровими послугами, то серед осіб віком 70+ цей показник становить лише 22%. Аналогічна диспропорція спостерігається між міським і сільським населенням, а також між громадянами з різним рівнем матеріального забезпечення. У 2024 році електронні послуги були доступними для 69% мешканців міст, тоді як у селах ними користувалися лише 57% людей [1]. Цей факт свідчить про те, що у реальних умовах України цифрова нерівність призводить до того, що частина громадян, в першу чергу, жителі сільських територій, люди старшого віку, внутрішньо переміщені особи, малозабезпечені сім'ї, не мають рівних можливостей користуватися електронними послугами, брати участь у демократичних процесах (електронні петиції, консультації з владою, доступ до публічної інформації), а також отримувати освітні та соціальні сервіси у цифровому форматі.

В контексті цифрової нерівності стаття 24 Конституції України, яка проголошує рівність громадян у правах і свободах та забороняє будь-які форми дискримінації [5], набуває особливого значення. Виходячи з цього, ситуацію, яка склалася, можна трактувати як створення де-факто обмежень, які хоч і не ґрунтуються на ознаках, прямо перелічених у даній статті Конституції України, але суттєво впливають на можливість громадян реалізувати свої правові й політичні можливості.

Формально правові гарантії рівності є універсальними, однак у цифрову епоху доступ до інтернету та інформаційно-комунікаційних технологій стає фактичним передумовним правом, без реалізації якого інші конституційні права можуть бути обмежені або недоступні. Так, асиметрія в доступі до інформаційних потоків спричиняє виникнення стійких інформаційних привілеїв, які з часом перетворюються на економічні, соціальні та політичні домінанти. Унаслідок концентрації інформаційних і комунікаційних ресурсів у руках економічно сильніших груп підвищується ризик їхнього надмірного впливу на політичні інститути, громадську думку та процеси формування суспільної волі. Це створює передумови для маніпулятивних практик і підвищує загрози інформаційно-психологічній безпеці особистості.

Тому, можна сказати, що цифрова нерівність перетворюється на нову форму соціальної нерівності, яка потребує державної уваги, правового врегулювання та цілеспрямованої політики з усунення цифрових бар'єрів.

Подолання цифрової нерівності передбачає не просто технічне розширення доступу до інформаційно-комунікаційних технологій, а формування інтегрованого, рівноважного інформаційного простору, у якому регіони, соціальні групи та інституції володіють пропорційно зіставними можливостями для використання цифрових ресурсів. Йдеться про комплекс заходів: інформатизацію органів державної влади, розгортання мережі публічних інформаційно-комунікаційних центрів, забезпечення широкої цифрової грамотності та створення умов для рівного доступу населення до сучасних технологій. Водночас наукові дослідження у сфері глобальної цифрової нерівності переконливо засвідчують: незалежно від того, скільки інфраструктурних елементів, зокрема, інфокиосків, телецентрів чи публічних точок доступу, встановлено в державах із низьким рівнем доходу або тих, що розвиваються, ймовірність фактичного використання Інтернету залишається у десять разів вищою для громадянина розвиненої країни, ніж для мешканця держави з обмеженими ресурсами [3, с. 80].

За даними дослідження DataReportal, на початок 2021 року рівень проникнення інтернету в Україні становив 67,6%. На січень 2023-го, в Україні налічувалося 28,57 мільйонів користувачів інтернетом. Рівень проникнення Інтернету становив 79,2%. На січень 2024 року в Україні було 29,64 мільйонів інтернет-користувачів. Рівень проникнення інтернету залишився на колишній позначці – 79,2% [10]. Однак дослідники підкреслюють, що цифрова нерівність зберігається навіть за умов повного інтернет-покриття та наявності супутникового зв'язку. Це свідчить про багатовимірність проблеми, яка виходить далеко за межі технічної інфраструктури. У контексті розвитку електронної демократії, електронного врядування та запровадження е-голосування постає політично значущий виклик: частина громадян залишається поза межами цифрового простору через відсутність доступу до мережі або недостатній рівень цифрових компетентностей. Така ситуація перешкоджає їхній повноцінній участі у нових онлайн-формах політичної взаємодії, що фактично виключає певні соціальні групи з процесів прийняття політичних рішень. У результаті формується стійкий цифровий розрив, який трансформується у нову форму політичної нерівності, впливаючи на репрезентативність, відкритість та інклюзивність демократичних інститутів [6, с. 86].

Виходячи з цього можна зробити висновок, що вирішальне значення мають освітній рівень, сформованість цифрових компетентностей та трансформація суспільного менталітету, від яких залежить здатність громадян інтегруватися в цифрове середовище й використовувати його можливості. Саме тому модернізація освіти й розвиток цифрової культури постають ключовими політичними інструментами подолання структурної нерівності між країнами у глобальному інформаційному просторі [3, с. 80].

Отже, цифровізація не лише модернізує політичні процеси, але й водночас висуває нові вимоги до державної політики. Зміцнення національної інформаційної інфраструктури, розвиток власних технологій, підвищення цифрової спроможності інституцій та формування прозорих механізмів демократичного контролю набувають статусу ключових пріоритетів, від реалізації яких залежить стійкість політичного розвитку та здатність України протистояти сучасним інформаційним викликам.

Політична система може зберігати стабільність лише тоді, коли її ключові параметри залишаються взаємопов'язаними й збалансованими. Якщо ж унаслідок цифрового дисбалансу певні структурні елементи системи починають істотно виходити за межі припустимих пропорцій, виникає системна деформація, що підриває керованість і адаптивність держави та створює загрозу її довгостроковій стійкості. Це означає, що проблематика цифрової нерівності тісно пов'язана з питанням стійкого політичного розвитку.

Оскільки проблема цифрової нерівності значною мірою зумовлена економічними бар'єрами, тому необхідне створення державних програм, спрямованих на забезпечення соціально вразливих громадян доступними засобами цифрової комунікації. Так, з квітня

2022 р. мала розпочатися реалізація державної програми щодо забезпечення людей віком від 60 років смартфоном та доступними тарифами для оплати Інтернет. Ці плани, на жаль, довелося відкласти через війну. Також необхідне зниження фіскального навантаження на обладнання, що забезпечує доступ до інтернету. Водночас розвиток внутрішнього виробництва комп'ютерної техніки сприятиме посиленню технологічного суверенітету держави.

Важливою умовою подолання цифрового розриву є системне підвищення цифрової грамотності населення. Так, за даними віцепрем'єр-міністра з інновацій, розвитку освіти, науки й технологій, міністра цифрової трансформації Михайлом Федоровим у 2023 р. рівень базових цифрових навичок серед дорослого населення України становив 59,6%. Високий рівень цифрової компетентності мали 38% громадян [11]. Цей показник зріс порівняно з минулими роками, але потрібно продовжувати державну політику щодо безперервного розвитку цифрових компетентностей, що включатиме навчальні програми для дітей, молоді, людей літнього віку та інших соціальних груп. Створення публічних центрів цифрової освіти у бібліотеках, громадах та центрах надання адміністративних послуг дозволить залучити ширші верстви населення до цифрового простору.

Особливу увагу слід приділяти цифровій інклюзії вразливих груп. Для цього необхідні програми, орієнтовані на потреби людей з інвалідністю, внутрішньо переміщених осіб та мешканців прикордонних територій, а також забезпечувати доступність цифрових сервісів завдяки адаптивним інтерфейсам та інклюзивним стандартам. Так, з 2023 року всі державні вебресурси та мобільні застосунки мають функціонувати відповідно до актуальних стандартів цифрової доступності, що гарантує зручне й повноцінне користування сервісами для людей з інвалідністю. Для підтримки державних інституцій у впровадженні цих вимог у серпні 2024 року на базі Дії за підтримки ПРООН було створено Центр компетенцій із цифрової доступності. Щоб забезпечити цифрову безбар'єрність на нормативному рівні, Міністерство цифрової трансформації України розробляє законопроект «Про цифрову доступність». У ньому буде встановлено чіткі стандарти та визначено суб'єктів, відповідальних за впровадження цифрової доступності в усіх сферах суспільного життя. Передбачається, що до кінця 2025 року цей документ буде подано на розгляд Верховної Ради [8].

Подолання цифрової нерівності також пов'язане з науково-технічною модернізацією та підтримкою інноваційної екосистеми. Створення технопарків, інкубаторів та інноваційних хабів сприятиме розробленню цифрових продуктів для публічного сектору та підвищуватиме конкурентоспроможність українського ІТ-сектору.

Нарешті, важливою умовою успішної цифрової трансформації є прозорість та підзвітність цифрової політики. Регулярні аудити цифрових проєктів, відкритість даних щодо використання бюджетних ресурсів у сфері цифровізації та участь громадськості у контролі за діяльністю органів влади забезпечать довіру суспільства та підвищать ефективність реалізації цифрових стратегій.

Таким чином, усунення цифрової нерівності в Україні є багатогранним завданням, що потребує скоординованих дій держави, громадянського суспільства та бізнесу. Реалізація цих заходів сприятиме формуванню інклюзивного цифрового середовища, зміцненню демократичних інститутів і підвищенню конкурентоспроможності держави в умовах глобальної цифрової трансформації.

Висновки. Цифрова нерівність у політико-правовому вимірі постає як один із ключових викликів сучасної демократизації та державного управління, оскільки вона безпосередньо впливає на реальну можливість громадян здійснювати свої політичні права та брати участь у врядуванні. Цифрова нерівність визначає межі політичної участі, впливає на доступ до публічних послуг і здатність громадян протистояти дезінформаційним загрозам.

Нерівномірність доступу до інформаційно-комунікаційних технологій формує асиметрію політичних можливостей, відтворює соціальні розриви та стає чинником політичної

маргіналізації окремих груп населення. У цих умовах цифрова нерівність перестає бути лише технічною або соціально-економічною проблемою і набуває статусу системного політичного ризику, що впливає на легітимність державних інститутів, якість демократичних процесів та рівень національної безпеки.

Технологічний прогрес має супроводжуватися посиленнями комунікаціями держави з громадянами, впровадженням ефективних механізмів захисту персональних даних та системним розвитком цифрової грамотності, що дозволить мінімізувати цифрові ризики й сприяти зменшенню цифрової нерівності.

Подолання цифрової нерівності потребує комплексної, цілеспрямованої політики, яка поєднує розвиток цифрової інфраструктури, формування цифрових компетентностей, інклюзивність державних сервісів і посилення демократичних інститутів. Лише за умов системного усунення цифрових бар'єрів можливо забезпечити рівноправну політичну участь, зміцнити інституційну спроможність держави та підтримати сталий демократичний розвиток України в умовах цифрової епохи.

Перспективи подальших досліджень, на нашу думку, пов'язані з аналізом соціально-психологічних наслідків цифрової нерівності. Актуальним є розгляд того, як нерівність у доступі до інформаційних ресурсів впливає на формування політичних орієнтацій, розвиток критичного мислення, політичну суб'єктність і сприйняття легітимності влади.

Література:

1. Балицька М., Виговська В. Цифрова трансформація під тиском обставин. URL: <https://voxukraine.org/tsyfrova-transformatsiya-pid-tyskom-obstavyn>.
2. Давидова І., Токарева В. Цифрова нерівність та право на доступ до Інтернету. *Юридичний вісник*. 2024. № 6. С. 68–75. DOI: <https://doi.org/10.32782/yuv.v6.2024.8>.
3. Єрмоленко О., Власенко Т., Шаповалова І. Наслідки цифрового розриву та шляхи його подолання. *Modeling the development of the economic systems*. 2023. № 1. С. 79–84. URL: <https://doi.org/10.31891/mdes/2023-7-11>.
4. Женевська декларація Принципів. Побудова інформаційного суспільства: глобальна задача в новому тисячолітті. URL: <https://old.apitu.org.ua/wsis/dp>.
5. Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1996. № 30, ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
6. Крижанівська В. Цифровізація політичної участі: загрози та перспективи. *Грані*. 2021. Том 24. № 9. С. 82–90. DOI: <https://doi.org/10.15421/172193>.
7. Окінавська Хартія Глобального Інформаційного Суспільства. URL: <http://www/Liga.net>.
8. Рада безбар'єрності: що плануємо для цифрової доступності у 2025 році. Офіційний сайт Міністерства цифрової трансформації України. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/progress/rada-bezbarernosti-shcho-planuemo-dlya-tsifrovoi-dostupnosti-u-2025-rotsi>.
9. Сіленко А. Цифрова нерівність як глобальна соціально-політична проблема. *Політичний менеджмент*. 2006. № 3. С. 51–61. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PoMe_2006_3_6.
10. Як повномасштабна війна відобразилася на кількості інтернет-користувачів в Україні. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2024/04/15/infografika/suspilstvo/yak-povnomasshtabna-vijna-vidobrazylasya-kilkosti-internet-korystuvachiv-ukrayini>.
11. 60% українців мають базові цифрові навички. – Мінцифра. URL: <https://ms.detector.media/internet/post/33696/2023-12-08-60-ukraintsiv-mayut-bazovi-tsyfrovi-navychky-mintsyfra/>.

References:

1. Balytska, M., Vyhovska, V. Tsyfrova transformatsiia pid tyskom obstavyn [Digital transformation under pressure]. Retrieved from: <https://voxukraine.org/tsyfrova-transformatsiya-pid-tyskom-obstavyn> [in Ukrainian].
2. Davydova, I., Tokareva, V. (2024). Tsyfrova nerivnist ta pravo na dostup do Internetu [Digital inequality and the right to access the Internet]. *Yurydychnyi visnyk*. № 6. S. 68–75. DOI: <https://doi.org/10.32782/yuv.v6.2024.8> [in Ukrainian].

3. Yermolenko, O., Vlasenko, T., Shapovalova, I. (2023). Naslidky tsyfrovoho rozryvu ta shliakhy yoho podolannia [Consequences of the digital divide and ways to overcome it]. Modeling the development of the economic systems. № 1. S. 79–84. DOI: <https://doi.org/10.31891/mdes/2023-7-11> [in Ukrainian].
4. Zhenevska deklaratsiia Pryntsypiv. Pobudova informatsiinoho suspilstva: hlobalna zadacha v novomu tysiacholitti [Geneva Declaration of Principles. Building the Information Society: A Global Challenge in the New Millennium]. Retrieved from: <https://old.apitu.org.ua/wsis/dp> [in Ukrainian].
5. Konstytutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine]. (1996). Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR). № 30, st. 141. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].
6. Kryzhanivska, V. (2021). Tsyfrovizatsiia politychnoi uchasti: zahrozy ta perspektyvy [Digitalization of political participation: threats and prospects]. Hrani. Tom 24. № 9. S. 82–90. DOI: <https://doi.org/10.15421/172193> [in Ukrainian].
7. Okinavska Khartiia Hlobalnogo Informatsiinoho Suspilstva [Okinawa Charter for the Global Information Society]. Retrieved from: <http://www.liga.net>. [in Ukrainian].
8. Rada bezbariarnosti: shcho planuiemo dlia tsyfrovoy dostupnosti u 2025 rotsi [Accessibility Council: What we plan for digital accessibility in 2025]. Ofitsiyni sait Ministerstva tsyfrovoy transformatsii Ukrainy. Retrieved from: <https://thedigital.gov.ua/news/progress/rada-bezbariarnosti-shcho-planuemo-dlya-tsifrovoy-dostupnosti-u-2025-rotsi> [in Ukrainian].
9. Silenko, A. (2006). Tsyfrova nerivnist yak hlobalna sotsialno-politychna problema [Digital inequality as a global socio-political problem]. Politychnyi menedzhment. № 3. S. 51–61. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PoMe_2006_3_6 [in Ukrainian].
10. Yak povnomasshtabna viina vidobrazylasia na kilkosti internet-korystuvachiv v Ukraini [How a full-scale war affected the number of Internet users in Ukraine]. Retrieved from: <https://www.slovoidilo.ua/2024/04/15/infografika/suspilstvo/yak-povnomasshtabna-vijna-vidobrazylasya-kilkosti-internet-korystuvachiv-ukrayini> [in Ukrainian].
11. 60% ukraintsiv maiut bazovi tsyfrovi navychky. – Mintsyfra [60% of Ukrainians have basic digital skills. – Ministry of Digital Affairs]. Retrieved from: <https://ms.detector.media/internet/post/33696/2023-12-08-60-ukraintsiv-mayut-bazovi-tsifrovi-navychky-mintsyfra/> [in Ukrainian].

Alla Silenko. Digital inequality in the political and legal dimension

The article considers digital inequality in the political and legal dimension as one of the key challenges of modern democratization and public administration, since it directly affects the real possibility of citizens to exercise their political rights and participate in governance.

It is argued that uneven access to information and communication technologies forms an asymmetry of political opportunities, reproduces social gaps and becomes a factor in the political marginalization of certain groups of the population. Under these conditions, digital inequality ceases to be only a technical or socio-economic problem and acquires the status of a systemic political risk that affects the legitimacy of state institutions, the quality of democratic processes and the level of national security.

It is substantiated that overcoming digital inequality requires a comprehensive, targeted policy that combines the development of digital infrastructure, the formation of digital competencies, the inclusiveness of public services and the strengthening of democratic institutions.

Key words: digitalization, digital inequality, digital divide, digital inequality in the political and legal dimension, international digital policy.

Відомості про автора:

Сіленко Алла – доктор політичних наук, професор кафедри мовної та психолого-педагогічної підготовки, Одеський національний економічний університет.

Надійшла 08.12.2025

Прийнята 31.12.2025

Опублікована 28.01.2026